

ECONOMISCHE BEGROTING

Instituut voor de
Nationale Rekeningen

Economische vooruitzichten 2008

**Federaal
Planbureau**

Economische analyses en vooruitzichten

Kunstlaan 47-49
B-1000 Brussel
Tel.: (02)507.73.11
Fax: (02)507.73.73
E-mail: contact@plan.be
URL: <http://www.plan.be>

September 2007

➤➤ Inhoudstafel

Woord vooraf	1
Samenvatting	3
1. De internationale omgeving	5
Evolutie van de wereldeconomie	5
Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners	6
Evolutie op de financiële markten	7
Onzekerheden i.v.m. de internationale omgeving	8
2. De bestedingscomponenten van het Belgisch bbp	9
Consumptieve bestedingen van de particulieren	9
Bedrijfsinvesteringen	9
Investeringen in woongebouwen	10
Overheidsbestedingen	11
Voorraadwijzigingen	11
Uitvoer en invoer	12
3. Ontwikkeling van prijzen en lonen	13
Binnenlands prijsverloop	13
Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen	14
Loonontwikkeling in de marktsector	14
4. Arbeidsmarkt	17
Bijlage	21

➤➤ Lijst van de figuren

Figuur 1	Kwartaalverloop van het Belgisch bbp	3
Figuur 2	Kwartaalverloop van het bbp	5
Figuur 3	Kwartaalverloop van het bbp	6
Figuur 4	Verloop van de rentevoeten: eurozone en Verenigde Staten	7
Figuur 5	Brentolieprijs in dollar en in euro	8
Figuur 6	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote	9
Figuur 7	Bedrijfsinvesteringen	10
Figuur 8	Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector	10
Figuur 9	Investeringen in woongebouwen	11
Figuur 10	Uitvoer van goederen en diensten	12
Figuur 11	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	13
Figuur 12	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen	14
Figuur 13	Ontwikkeling van de loonquote	16
Figuur 14	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	18
Figuur 15	Ontwikkeling van de werkloosheidsgraad (definitie FPB)	18

➤➤ Lijst van de tabellen

Tabel 1	Opbouw van de loonkosten in de marktsector	15
Tabel 2	Ex ante loonlastenverlagingen voor de ondernemingen en de gezinnen	15

➤➤ Woord vooraf

Overeenkomstig de wet van 21 december 1994 heeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de cijfers van de economische begroting meegedeeld aan de minister van economie. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het wetenschappelijk comité en aan de raad van bestuur van het INR. Laatstgenoemde keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het wetenschappelijk comité heeft een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die gepubliceerd werden in deel 2 van de Nationale rekeningen 2006 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen') en de kwartaalaggregaten tot het tweede kwartaal van 2007.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op de voorjaarsvooruitzichten van de Europese Commissie, geactualiseerd op basis van observaties tot het tweede kwartaal van 2007, de interimvooruitzichten van de Europese Commissie (gepubliceerd op 11 september) en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die opgesteld werden door het Nederlandse Centraal Planbureau. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) is afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten op 24 september. De vooruitzichten voor België werden gegenereerd aan de hand van de jaar- en de kwartaalversie van het MODTRIM-model, dat op het FPB werd ontwikkeld.

Deze vooruitzichten werden voltooid op 28 september 2007.

H. Bogaert

Commissaris bij het Federaal Planbureau

L. Verjus

Voorzitter van de raad van bestuur
van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

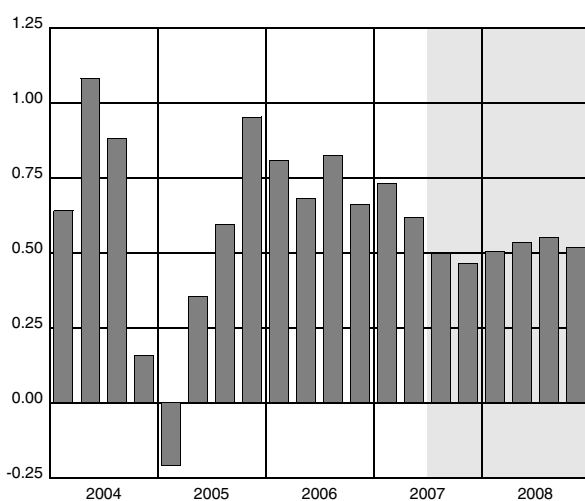
Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	2005	2006	2007	2008
Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,3	2,0	2,5	1,7
Consumptieve bestedingen van de overheid	-0,2	0,0	2,4	2,5
Bruto vaste kapitaalvorming	6,7	4,2	5,9	2,3
Totaal van de nationale bestedingen	2,1	3,0	3,2	2,0
Uitvoer van goederen en diensten	3,6	2,6	4,6	5,2
Invoer van goederen en diensten	4,2	2,7	5,3	5,3
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	-0,3	-0,0	-0,4	0,1
Bruto binnenlands product	1,7	2,8	2,7	2,1
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2,8	1,8	1,7	2,2
Gezondheidsindex	2,2	1,8	1,6	2,2
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	-0,1	2,6	2,1	1,4
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	12,2	12,5	12,1	11,8
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	51,1	52,7	61,3	44,2
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard, jaargemiddelde)	8,4	8,2	7,5	7,2
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	2,5	2,4	2,3	2,2
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	124,3	125,5	136,1	141,3
Korte rente (interbancair tarief, 3 maanden) (%)	2,2	3,1	4,2	4,3
Lange rente (OLO, 10 jaar) (%)	3,4	3,8	4,3	4,3

►► Samenvatting

Met een gemiddelde kwartaalgroei van 0,7 % bleef de Belgische economie zich in de eerste helft van 2007 even krachtig ontwikkelen als in 2006. In navolging van de internationale conjunctuur zou de Belgische groei in het derde en het vierde kwartaal overschakelen op een gematigder tempo van gemiddeld 0,5 %, wat resulteert in een jaargroei van 2,7 % in 2007. In 2008 zou de kwartaalgroei zich tussen 0,5 en 0,6 % situeren, wat het jaarcijfer op 2,1 % brengt.

FIGUUR 1 Kwartaalverloop van het Belgisch bbp
Kwartaal-op-kwartaalgroei in volume,
gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en
kalendereffecten

Bron: INR, FPB

De eurozone liet in 2006 een krachtige bbp-groei van 2,8 % optekenen. In 2007 zou de economische groei in de eurozone, ondanks een bescheiden vertraging tot 2,5 %, voor het eerst sinds 2001 hoger uitkomen dan in de vs. Dat is vooral te danken aan de sterke dynamiek van de binnenlandse vraag, terwijl de Amerikaanse economie geconfronteerd wordt met een forse vertraging op de huizenmarkt. In 2008 zou de economische groei in de vs enigszins aantrekken en opnieuw boven die van de eurozone uitkomen, die op 2,2 % wordt geraamd. Dat scenario veronderstelt dat de hypotheekcrisis een tijdelijke en beperkte impact heeft op de Amerikaanse particuliere bestedingen. Indien de huidige crisis meer zou wegen op de Amerikaanse economie of langer zou duren dan momenteel aangenomen wordt, dan is het niet uitgesloten dat ook de Europese economie meer vertraagt dan voorzien.

De financiële markten rekenen op een verdere versoepeling van het Amerikaanse monetaire beleid. Daardoor is de wisselkoers van de euro aanzienlijk verstevigd t.o.v. de dollar, wat de competitiviteit van de Europese uitvoer aantast. Ten slotte blijft de prijs van de ruwe olie op een hoog peil. Volgens

recente termijnmarktnoteringen zou de gemiddelde prijs van een vat Brent uitkomen op 70 dollar in 2007 en op 78 dollar in 2008.

Vorig jaar bleef de Belgische *uitvoergroei* (2,6 %) sterk achter op de toename van de buitenlandse afzetmarkten (8,9 %), wat resulteerde in een markant verlies aan marktaandeel. Het jaarcijfer voor de uitvoer werd evenwel sterk neerwaarts beïnvloed door een ondermaats eerste kwartaal. De uitvoer zou in 2007 en 2008 sterker toenemen dan in 2006 (met resp. 4,6 % en 5,2 %), ondanks een minder krachtige ontwikkeling van de buitenlandse afzetmarkten (met resp. 6,7 % en 6,5 %). Hoewel de Belgische uitvoer daarmee terrein blijft verliezen op de buitenlandse afzetmarkten, zou het verlies nauwer aansluiten bij zijn historische trend. De invoer blijft in sterkere mate toenemen dan de uitvoer, maar door de relatief gunstige ontwikkeling van de ruilvoet zou het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland zich nagenoeg stabiliseren en uitkomen op 2,2 % van het bbp in 2008, tegenover 2,4 % in 2006.

De *binnenlandse vraag* zou dit jaar met 3,2 % toenemen, t.o.v. 3 % in 2006. Die lichte versnelling is te danken aan de consumptieve bestedingen en de bruto vaste kapitaalvorming. In 2008 verzwakt de groei van de binnenlandse vraag tot 2 % als gevolg van de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren steeg vorig jaar met 2,6 %, vooral dankzij de toename van de werkgelegenheid en de laatste fase van de hervorming van de personenbelasting. Daardoor versnelde de groei van de *particuliere consumptie* tot 2 %. In 2007 levert de hervorming van de personenbelasting geen bijkomende impulsen meer voor het beschikbaar inkomen. Toch stijgt de koopkracht nog met 2,1 % door de snellere werkgelegenheidsgroei en de toename van de inkomsten uit vermogen (door de hogere rentevoeten). Het gunstig economisch klimaat weerspiegelde zich in het consumentenvertrouwen dat zich tot midden 2007 op een hoog niveau handhaafde. De gezinsbestedingen waren dan ook bijzonder dynamisch in het eerste semester en zouden dit jaar met 2,5 % groeien, waardoor de gezinsspaarquote terugvalt tot 12,1 %. In 2008 beperkt de koopkrachtstijging zich tot 1,4 % als gevolg van de geringere werkgelegenheidstoename en de hogere inflatie, maar door een verdere afbrokkeling van de spaarquote trekt de particuliere consumptie nog aan met 1,7 %.

De *bedrijfsinvesteringen* (gezuiverd voor aankopen van overheidsgebouwen) vormden samen met de particuliere consumptie de belangrijkste groeimotor in de eerste helft van 2007. In het licht van de

minder gunstige vraagvooruitzichten vanaf midden 2007 zou het investeringstempo wat afkoelen. Dankzij het sterke jaarbegin, komt de gemiddelde investeringsgroei uit op 8,9 %, na 2,6 % in 2006. In 2008 zou de jaargroei 3,2 % bedragen en daarmee voor het vijfde jaar op rij de bbp-groei overtreffen. De kwartaalgroei van de *investerings in woongebouwen* versnelde fors tot het derde kwartaal van 2006, maar neemt sindsdien wat gas terug onder druk van de toegenomen financieringskosten (hogere hypothecaire rente) en de tragere groei van het reëel beschikbaar inkomen. De volumegroei van de gezinsinvesteringen verzwakt daardoor tot 3,8 % in 2007 en 1,2 % in 2008 (na 7,6 % in 2006). Het groei-pad van de *overheidsinvesteringen* wordt in belangrijke mate bepaald door de infrastructuurwerken van de lokale overheden. Die namen een hoge vlucht in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006. Gezuiverd voor verkopen van overheidsgebouwen, stegen de overheidsinvesteringen in 2006 met 5,9 % en worden ze dit jaar met 7,5 % teruggeschroefd. In 2008 zou het investeringsvolume verder afnemen, zij het in beperktere mate.

De binnenlandse werkgelegenheid steeg in 2006 gemiddeld met 52 700 personen. Net zoals in de afgelopen jaren wordt de banengroei ook dit en volgend jaar ondersteund door de beperkte toename van de loonkosten, de trendomkeer in de evolutie van het aantal zelfstandigen (een toename) en de verdere uitbreiding van de dienstenchequewerkgelegenheid. Doordat de werkgelegenheidstoename bovendien met enige vertraging reageert op de evolutie van de economische activiteit, zou ze dit jaar verder aantrekken tot 61 300 personen.

In 2008 blijft de werkgelegenheidstoename aanzienlijk (44 200 personen). De werkgelegenheidsgraad stijgt van 62,6 % in 2006 tot 63,5 % in 2008. De werkgelegenheid neemt sterker toe dan de beroepsbevolking, zodat het aantal werklozen (ruime administratieve definitie) vermindert met 57 800 in 2007 en met 20 400 in 2008. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad (berekend op basis van de enquête naar de arbeidskrachten) neemt af van 8,2 % in 2006 tot 7,2 % in 2008.

De inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP), wordt voor dit jaar en voor volgend jaar geraamd op resp. 1,7 % en 2,2 %. In beide jaren wordt de inflatie sterk beïnvloed door de evolutie van de energieprijzen. Dit jaar wordt de toename van het NICP in de hand gehouden door de liberalisering van de gas- en elektriciteitsmarkt in Brussel en Wallonië, terwijl de versnelling van de inflatie in 2008 grotendeels verklaard wordt door de aangekondigde prijsverhogingen voor aardgas. De impact van de prijsstijging van de ruwe olie uitgedrukt in dollar op de Belgische inflatie zou relatief beperkt blijven dankzij de gelijktijdige appreciatie van de euro. De gezondheidsindex, die niet beïnvloed wordt door de prijsbewegingen van motorbrandstoffen, tabakswaaren en alcoholhoudende dranken zou met 1,6 % en 2,2 % toenemen. De huidige spilindex (106,22) zou overschreden worden in januari en de volgende spilindex (108,34) in december 2008.

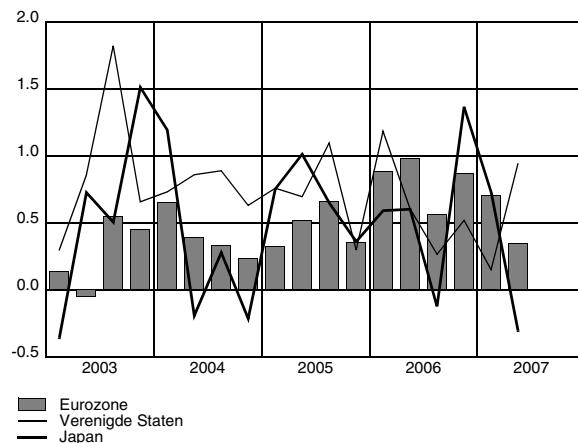
1. De internationale omgeving

➤➤ Evolutie van de wereldeconomie¹

In de eerste helft van 2007 liet de *wereldeconomie* nagenoeg dezelfde groei optekenen als in de tweede helft van 2006. Terwijl de Europese economische groei licht vertraagde, trok de groei van de Amerikaanse en van de Aziatische economieën wat aan. In Japan viel de economische groei tegen, na een sterke tweede jaarhelft in 2006. De sterke groei van de vraag naar olie en geopolitieke spanningen deden de Brent-olieprijs dit jaar al aanzienlijk stijgen: van ongeveer 54 dollar in januari tot 77 dollar in september. Ook geopolitieke spanningen en speculatieve aankopen droegen daartoe bij. De afgelopen maanden kenden de financiële markten een zeer turbulent verloop als gevolg van de uitdijende crisis op de Amerikaanse hypotheekmarkt.

Van midden 2007 tot eind 2008 zou de groei van de wereldeconomie zich nagenoeg stabiliseren. In de tweede helft van 2007 zouden alle economische blokken in hetzelfde tempo groeien als in de eerste jaarhelft. In 2008 zou de zwakkere economische groei in de eurozone gecompenseerd worden door een verbetering van de conjunctuur in de Verenigde Staten.

FIGUUR 2 Kwartaalverloop van het bbp
Kwartaal-op-kwartaalgroei in volume,
gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en
kalendereffecten

Bron: Nationale bronnen, Eurostat

Uit cijfers van het Nederlandse Centraal Planbureau blijkt dat de groei van de *wereldhandel* aanzienlijk vertraagde in de eerste jaarhelft. In de tweede jaarhelft zou de wereldhandelsgroei echter weer aantrekken (in alle zones) en op jaarbasis 7,5 % bereiken (tegenover 9 % vorig jaar).

Na een zwak eerste kwartaal (0,2 %), veerde de groei van de *Amerikaanse economie* terug op in het tweede kwartaal van dit jaar (0,9 %) als gevolg van een forse versnelling van de bedrijfsinvesteringen en van een uitzonderlijk sterke bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei. De investeringen in woongebouwen, die al vijf kwartalen wegen op de economische groei, zullen dat ook in de tweede jaarhelft blijven doen. Dat heeft te maken met de crisis op de Amerikaanse hypotheekmarkt, waarbij een recordaantal gezinnen zijn hypothecaire schulden niet meer kan afbetalen als gevolg van de gestegen rentevoeten. Amerikaanse banken hebben hun kredietvoorwaarden aanzienlijk aangescherpt, waardoor een verdere afkoeling van de huizenmarkt kan worden verwacht. Een daling van de huizenprijzen kan daarbij de particuliere consumptie aantasten via een negatief vermogenseffect. Bovendien is een andere ondersteunende factor van de particuliere consumptie, m.n. de situatie op de arbeidsmarkt, versomberd. Als gevolg van de minder gunstige binnenlandse afzetperspectieven zal ook de groei van de bedrijfsinvesteringen eerder beperkt blijven. De economische groei wordt wel ondersteund door de uitvoer, die door de combinatie van een robuuste mondiale groei en een zwakke dollar sterk aantrekt. De bbp-groei zou dit jaar uitkomen op slechts 2 % en volgend jaar licht aantrekken tot 2,6 %, op voorwaarde dat de huizenmarkt geen verdere neergang kent.

De verhoging van de btw-voet in Duitsland had, zoals verwacht, een negatieve impact op de Duitse particuliere consumptie, maar de bbp-groei in de *eurozone* in het eerste kwartaal van dit jaar bleef verrassend sterk (0,7 %) dankzij relatief sterke gezinsbestedingen in de andere landen en een forse investeringsgroei. In het tweede kwartaal viel de economische groei terug tot 0,3 % als gevolg van een stagnering van de investeringsgroei en een ongunstige ontwikkeling van de voorraden.

Het belang van de particuliere consumptie als motor van de Europese economische groei neemt waarschijnlijk nog toe in de komende kwartalen, dankzij de verdere stijging van de werkgelegenheid. Ook het sterke consumentenvertrouwen wijst daarop. Hoewel de externe financieringsvoorwaarden wat minder gunstig geworden zijn voor de ondernemingen, zorgen de blijvend hoge bedrijfswinsten voor voldoende interne financieringsmiddelen. De hoge capaciteitsbezettingsgraad wijst bovendien op de nood aan uitbreidingsinvesteringen.

(1) De in dit hoofdstuk vermelde jaargroei cijfers voor het bbp in 2007 en 2008 werden berekend op basis van de lentevooruitzichten van de Europese Commissie (mei 2007), geactualiseerd op basis van de geobserveerde economische groei in de eerste helft van dit jaar en de interim-vooruitzichten van de EC (september 2007) voor het tweede semester.

gen. De bijdrage van de bedrijfsinvesteringen tot de economische groei zou dus belangrijk blijven, zij het minder uitgesproken dan in de afgelopen twee jaar. Steeds meer ondernemers wijzen ook op de ontoereikendheid van de huidige voorraden, waardoor een zekere voorraadopbouw in de komende kwartalen waarschijnlijk lijkt. De groei van de investeringen in woningen vertraagde al aanzienlijk en indicatoren wijzen op een verdere afkoeling. Hoewel de groei van de wereldeconomie sterk blijft, zou de uitvoergroei aan kracht inboeten door de appreciatie van de euro. Voor de tweede jaarhelft van 2007 en voor 2008 wordt in deze vooruitzichten uitgegaan van een gemiddelde kwartaalgroei van 0,5 %. Op jaarbasis vertraagt de economische groei in de eurozone licht van 2,5 % in 2007 tot 2,2 % in 2008.

De inflatie in de eurozone bleef sinds eind vorig jaar stabiel (op 1,9 %), maar daalde in augustus tot 1,7 %. Binnen de componenten van de consumptieprijnsindex, valt een daling van de energiebijdrage op die wordt gecompenseerd door de effecten van de Duitse btw-verhoging. Vanaf september wordt de jaar-op-jaarevolutie van de oliepijzen echter weer positief en zal de inflatie weer aantrekken. Zowel dit als volgend jaar zou de inflatie op jaarbasis in de eurozone 2 % bedragen.

►► Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners

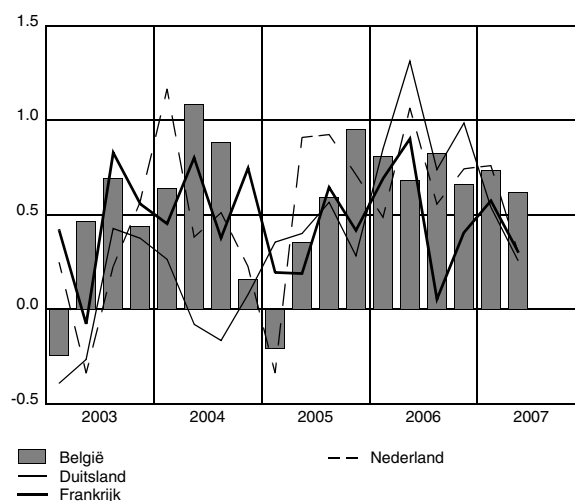
De Belgische kwartaalgroei bedroeg in het eerste halfjaar van 2007 gemiddeld 0,7 %, net als in de tweede helft van vorig jaar. Bij onze drie belangrijkste handelspartners viel de gemiddelde groei echter terug van 0,6 % tot 0,4 % als gevolg van de daling van de particuliere consumptie in Duitsland en de aanzienlijke vertraging van de investeringsgroei. In België trokken beide bestedingscomponenten daarentegen sterk aan.

Ondanks een terugval van de particuliere consumptie bedroeg de *Duitse economische groei* in het eerste kwartaal van dit jaar 0,5 % dankzij een substantiële groeibijdrage van de voorraadvorming en het ongevoonde warme weer dat de activiteit in de bouwsector stimuleerde. Het effect van de btw-verhoging was van tijdelijke aard en de particuliere consumptie veerde terug op in het tweede kwartaal. Niettemin groeide de economie in een trager tempo (0,3 %) door een terugval van de bouwinvesteringen en een aanzienlijke voorraadafbouw. De verwachtingen voor de Duitse economie blijven relatief gunstig. De economische groei zou dit jaar uitkomen op 2,6 % en in 2008 vertragen tot 2,1 %.

Na een uitzonderlijke sterke groei in het laatste kwartaal van 2006 en het eerste kwartaal van 2007 (respectievelijk 1,4 % en 0,7 %) kende de *Japanse economie* een negatieve groei in het tweede kwartaal (-0,3 %) door een ongunstige ontwikkeling van vrijwel alle bestedingscomponenten. In de tweede helft van het jaar zou Japan weer aanknopen met positieve groeicijfers, dankzij de sterke vraag uit Azië. Bovendien zou de zeer lage werkloosheid de consumptie terug aanzwengelen. Na een economische groei van 1,9 % dit jaar, zou de groei licht vertragen, tot 1,6 % in 2008. Tegen de achtergrond van de groeivertraging in het tweede kwartaal, de negatief blijvende kerninflatie en de onrust op de financiële markten, wordt een renteverhoging door de Bank of Japan waarschijnlijk uitgesteld tot volgend jaar.

Na vier opeenvolgende jaren met een economische groei van meer dan 10 %, verraste de *Chinese economie* met een verdere (lichte) versnelling in de eerste helft van dit jaar. Vooral de groei van de investeringen en van de uitvoer blijven uitzonderlijk sterk. De versnelling van de economische groei en het oplopen van de inflatie (tot het hoogste niveau in 10 jaar), vooral als gevolg van gestegen voedselprijzen, noopten de Chinese centrale bank tot bijkomende renteverhogingen om een oververhitting van de economie te voorkomen.

FIGUUR 3 Kwartaalverloop van het bbp
Kwartaal-op-kwartaalgroei in volume,
gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en
kalendereffecten

Bron: Nationale bronnen, INR

Na 0,5 % in het eerste kwartaal vertraagde de *Frans economische groei* tot 0,3 % in het tweede kwartaal vooral onder invloed van een stagnering van de bedrijfsinvesteringen. In de afgelopen vier kwartalen groeide de Franse economie met gemiddeld 0,3 %, ongeveer de helft van het gemiddelde voor de eurozone. De reden voor die mindere prestatie is

vooral te vinden in de negatieve bijdrage van de netto-uitvoer. De sterke finale vraag zwingelt immers de invoergroei aan, terwijl de groei van de uitvoer minder krachtig is dan in de rest van de eurozone. Dit jaar zou de groei 1,7 % bedragen en volgend jaar aantrekken tot 2,1 %.

Na twee kwartalen van sterke groei (0,7 %), groeide de *Nederlandse economie* met slechts 0,2 % in het tweede kwartaal van 2007 door een groeivertraging van de particuliere consumptie en de uitvoer, en een negatieve investeringsgroei. In de tweede helft van het jaar zou de economische groei terug aantrekken. Gemiddeld zou de bbp-groei in 2007 uitkomen op 2,4 %. Dat groeitempo zou zich ongeveer handhaven in 2008 (2,3 %).

►► Evolutie op de financiële markten²

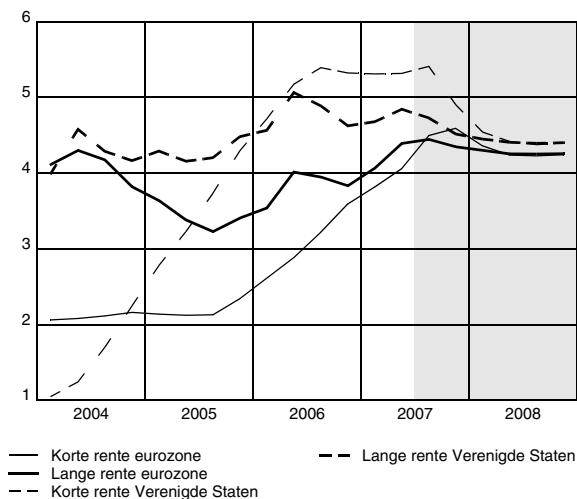
Rentevoeten

Na meer dan een jaar van ongewijzigd rentebeleid, verlaagde de Amerikaanse centrale bank in september de basisrente met 50 basispunten tot 4,75 % om het hoofd te bieden aan de vertraging van de Amerikaanse economie. Niet alleen vreest men dat de bouwinvesteringen langer dan voorzien zullen wegen op de groei, maar ook dat dalende huizenprijzen een aanzienlijke vertraging van de particuliere consumptie tot gevolg zullen hebben. Bijkomende renteverlagingen lijken dus waarschijnlijk. De kortetermijnrente in de VS zou daardoor dalen van gemiddeld 5,3 % in 2007 tot 4,6 % in 2008.

In de eerste helft van 2007 verhoogde de ECB de basisrente met 50 basispunten. Bijkomende renteverhogingen lijken onwaarschijnlijk als gevolg van de tegenvallende economische groei in het tweede kwartaal en de turbulentie op de financiële markten. Op jaarbasis betekent dat een bijna-stabilisering van de kortetermijnrente in de eurozone (4,3 % in 2008, na 4,2 % in 2007).

De Amerikaanse langetermijnrente steeg met ongeveer 60 basispunten in de eerste helft van 2007, omdat het einde van de vertraging van de economische activiteit nabij leek en de inflatieverwachtingen toenamen. De crisis op de huizen- en kredietmarkten en de vertraging van de werkgelegenheidsgroei veroorzaakten heel wat onzekerheid op de financiële markten, die een vlucht naar kwaliteitsbeleggingen tot gevolg had. Bijgevolg nam de langetermijnrente een duik tot beneden haar niveau bij het begin van het jaar. De Europese langetermijnrente kende een gelijkaardige evolutie, al steeg ze meer dan de Amerikaanse in de eerste jaarhelft (wegens de betere groeivoorzichten) en daalde ze minder sinds deze zomer (minder vrees voor de negatieve gevolgen van de hypotheekcrisis). Dat heeft ertoe geleid dat het verschil tussen beide rentevoeten terugviel van 70 basispunten in januari tot 15 basispunten. Gelet op het verwachte profiel voor de kortetermijnrente (dat zo goed als vlak is) zou de Europese langetermijnrente tamelijk stabiel blijven in de komende 15 maanden. Op jaarbasis zou de Europese langetermijnrente in 2008 uitkomen op 4,2 %, na 4,3 % in 2007. De verwachte renteverlagingen door de Fed impliceren een afbrokkeling van de Amerikaanse langetermijnrente (van gemiddeld 4,7 % in 2007 tot 4,4 % in 2008).

FIGUUR 4 Verloop van de rentevoeten: eurozone en Verenigde Staten
Kwartaalgemiddelden in procent

Bron: Datastream, FPB

(2) Deze technische hypothesen zijn gebaseerd op de termijnkoersen van 24 september 2007.

Wisselkoersen

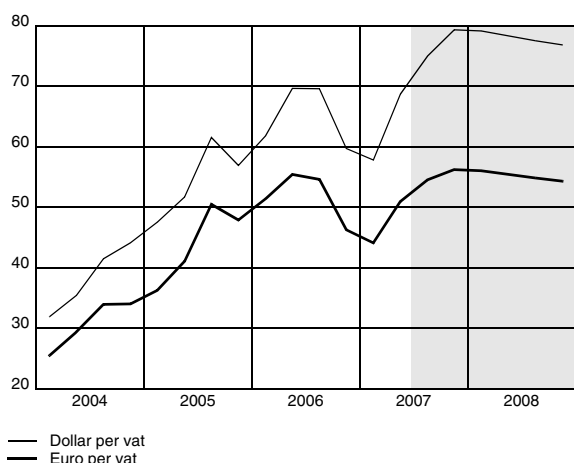
De gestage appreciatie van de euro t.o.v. de dollar, die begin 2006 startte, zet zich ook dit jaar door onder invloed van het dalende kortetermijnrenteververschil tussen de VS en Europa. De euro bereikte daardoor zijn hoogste koers tegenover de dollar sinds het ontstaan van de eenheidsmunt (1,41 dollar per euro). In de maand augustus werd die evolutie even doorbroken doordat de dollar tijdelijk profiteerde van de turbulentie op de financiële markten en de toenemende risicoaversie, waarbij Amerikaanse investeerders fondsen repatrieerden. Toen echter duidelijk werd dat de kredietcrisis negatieve gevolgen zou kunnen hebben voor de Amerikaanse groei en de financiële markten renteverlagingen van de Fed anticepeerden, deprecieerde de dollar andermaal t.o.v. de euro.

Op grote schaal ontlenen in Japanse yen (tegen een zeer lage rente) om te beleggen in hoogrentende munten (daarbij de yen verkopend) was een populaire beleggingstrategie die de voorbije jaren neerwaartse druk op de yen uitoefende. Ook in de eerste helft van het jaar was dit nog het geval, maar de turbulentie op de financiële markten maakte deze beleggingstrategie minder aantrekkelijk en zorgde ervoor dat de speculatieve yenposities werden teruggeschroefd, met een aanzienlijke appreciatie van de yen tot gevolg. Daardoor benadert de yen/eurowisselkoers opnieuw zijn waarde van begin 2007.

Op basis van de termijnkoersen van begin september werd een beperkte appreciatie van de euro verwacht tot 1,42 dollar per euro eind 2008. Op jaarbasis zou de nominale effectieve wisselkoers voor België dit jaar met 0,8 % en in 2008 met 0,7 % toenemen.

➤➤ Onzekerheden i.v.m. de internationale omgeving

FIGUUR 5 Brentolieprijs in dollar en in euro
Kwartaalgegevens

Bron: Datastream, FPB

Het opstellen van de internationale omgeving gaat onvermijdelijk gepaard met onzekerheden. De prijs van de ruwe olie is zoals gebruikelijk afgeleid uit de termijnmarktnoteringen, maar blijft zeer gevoelig voor geopolitieke spanningen en productiebelemmeringen. De olieprijs-evolutie is bijgevolg moeilijk te voorspellen.

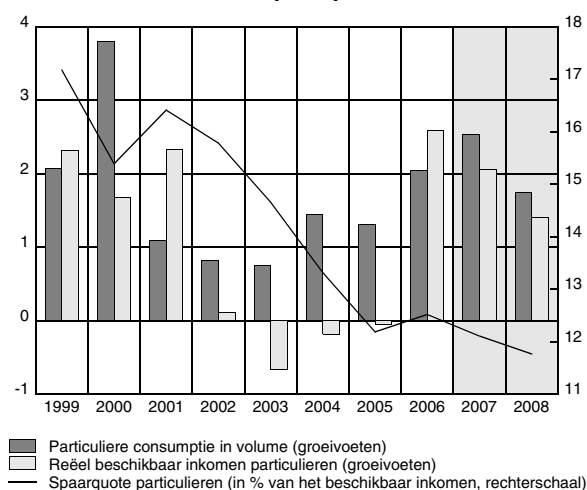
In de projectie wordt geen rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van de hypotheek- en kredietcrisis op de wereldeconomie, omdat er (nog) geen harde cijfers zijn die daarop wijzen. Het valt echter niet uit te sluiten dat de recessie op de Amerikaanse woningmarkt een weerslag zal hebben op de rest van de Amerikaanse economie. Dat zou op zijn beurt kunnen wegen op de uitvoergroei van de eurozone en België.

2. De bestedingscomponenten van het Belgisch bbp

►► Consumptieve bestedingen van de particulieren

De Belgische particulieren werden in de jaren 2002-2005 geconfronteerd met een ongunstige koopkrachtontwikkeling. Het reëel beschikbaar inkomen belandde in de jaren 2003-2005 zelfs onder het niveau van 2002 als gevolg van gedaalde inkomsten uit vermogen en een zwakke werkgelegenheids-groei. Bovendien kwam de indexering van lonen en sociale uitkeringen tijdens die periode lager uit dan de toename van het algemene prijspeil door de olieprijsstijging. Niettemin hield de particuliere consumptie in de periode 2002-2005 behoorlijk stand met een gemiddelde groei van 1,1 % en viel de spaarquote met 4,2 procentpunt terug tot 12,2 %. Mogelijk zorgden de opeenvolgende begrotings-evenwichten voor een positievere inschatting door de consumenten van hun toekomstige inkomsten en consumeerden de gezinnen daarnaast een deel van het buitenlandse spaargeld dat in die periode werd gepatrieerd.

FIGUUR 6 Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote

Bron: INR, FPB

Vorig jaar hernam het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren met 2,6 %. Die gunstige ontwikkeling was vooral toe te schrijven aan de aanzienlijke werkgelegenheidscreatie en aan de laatste fase van de hervorming van de personenbelasting. In 2007 levert die belastinghervorming geen bijkomende impulsen meer aan het gezinsinkomen. Niettemin stijgt de koopkracht met 2,1 % door de verdere werkgelegenheidstoename en door de stijging van zowel het netto-inkomen uit vermogen³ als van het gemengd inkomen en het bruto-exploitatatieoverschot. In 2008 zou de koopkrachtstijging niet meer dan 1,4 % bedragen als gevolg van de geringere werkgelegenheidstoename en de hogere inflatie.

In 2006 was de particuliere consumptie duidelijk aan de beterhand: met 2 % werd het hoogste stijgingstempo behaald sedert het jaar 2000. De consumptie nam niet in dezelfde mate toe als de koopkracht, maar leverde toch een belangrijke impuls aan de versnelling van de economische groei. De NBB-indicator van het consumentenvertrouwen is sedert het vierde kwartaal van 2005 aanzienlijk verstevigd. Door de gunstige conjunctuur en de daarmee gepaard gaande daling van de werkloosheidsgraad heeft het consumentenvertrouwen zich tot midden 2007 op een hoog niveau gehandhaafd, wat resulteerde in een bijzonder dynamische consumptiegroei in het eerste semester van 2007. Dit jaar zouden de gezinsbestedingen daardoor met 2,5 % toenemen, waardoor de gezinsspaarquote terugvalt tot 12,1 %. Ook in 2008 zou de particuliere consumptie met 1,7 % sterker toenemen dan de koopkracht, waardoor de spaarquote verder afbrokkelt tot 11,8 %.

(3) Als gevolg van de aantrekkende rentevoeten.

►► Bedrijfsinvesteringen

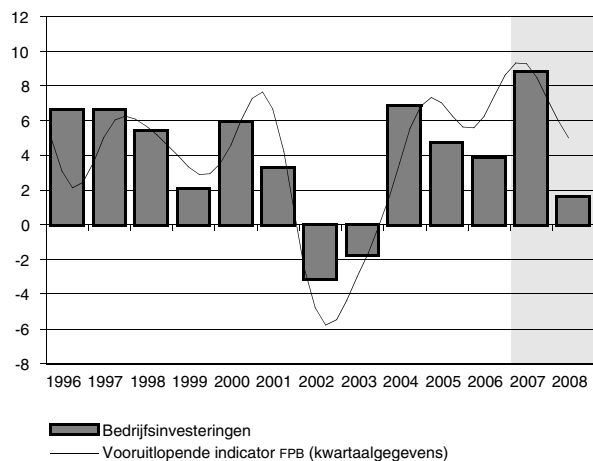
Het acceleratoreffect zorgt ervoor dat fluctuaties in de economische activiteit zich vertalen in nog grotere fluctuaties van de investeringen. Zo veroorzaakte de vertraging van de economische groei in het begin van dit decennium een terugval van de bedrijfsinvesteringen in 2002 en 2003 en groeiden de investeringen tijdens de daaropvolgende jaren sneller dan het bbp dankzij de conjuncturele opleving.

De brutovorming van vast kapitaal door de ondernemingen nam in 2006 toe met 3,9 %. Dat groeicijfer werd echter beïnvloed door twee factoren die geen impact hebben op de economische groei, nl. de aan-

koop van overheidsgebouwen⁴ en het wegvallen van omvangrijke maritieme investeringen⁵. Als beide factoren niet meegerekend worden, versnelde de volumegroei van de bedrijfsinvesteringen vorig jaar zelfs tot 5,7 %.

(4) Die transactie wordt in de nationale rekeningen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering van de ondernemingen.

(5) Enkele maritieme bedrijven kochten in 2004 en in 2005 voor een aanzienlijk bedrag nieuwe schepen. Die aankopen hadden geen impact op de economische groei aangezien ze door een invoerstijging werden opgevangen.

FIGUUR 7 Bedrijfsinvesteringen
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: INR, FPB

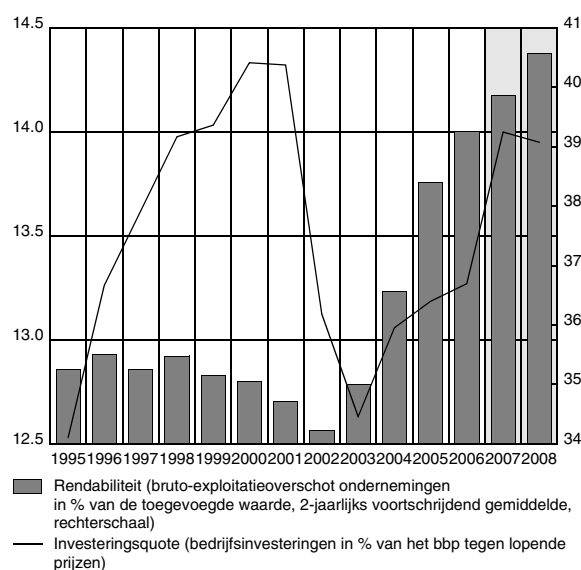
In de eerste helft van 2007 vormden de bedrijfsinvesteringen (zonder aankopen van overheidsgebouwen) samen met de particuliere consumptie de belangrijkste groeimotor van de Belgische economie. In het licht van de minder gunstige vraagvoorzichten zou het investeringstempo vanaf midden 2007 wat afkoelen. Dankzij het sterke jaarbegin, komt de gemiddelde investeringsgroei dit jaar uit op 8,8 %. Wanneer de aankopen van overheidsgebouwen buiten beschouwing worden gelaten, nemen de bedrijfsinvesteringen met 8,9 % toe. Dat verschil is klein omdat de overheid dit jaar voor een gelijkaardig bedrag aan gebouwen zou verkopen als in 2006.

In 2008 zou de jaargroei van de bedrijfsinvesteringen afkoelen tot 3,2 % (zonder aankopen van overheidsgebouwen), maar voor het vijfde jaar op rij de bbp-groei overtreffen⁶. De determinanten van het investeringsklimaat tonen een gemengd beeld. Enerzijds wordt de investeringsgroei afgeremd door de minder bemoedigende afzetperspectieven, die zich ook weerspiegelen in de NBB-conjunctuurenquête. Het ondernemersvertrouwen heeft zich tussen midden 2006 en midden 2007 op een hoog niveau gehandhaafd, maar brokkelt sinds

(6) Wanneer de aankopen van overheidsgebouwen worden meegerekend, blijft de groei van de bedrijfsinvesteringen in 2008 beperkt tot 1,6 %.

➤➤ Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector

enkele maanden af. Anderzijds blijft de industriële capaciteitsbezettingsgraad relatief hoog (momenteel 82,7 %). Bovendien suggereert de voorjaarsenquête 2007 van de NBB een nominale toename van de investeringen in de verwerkende nijverheid met 18,5 % in 2007⁷. Ten slotte blijft de rendabiliteit in 2008 verder toenemen doordat de uurloonkostenstijging beduidend onder de groei van de arbeidsproductiviteit blijft. De gunstige rendabiliteitsontwikkeling komt ook tot uiting in een verdere daling van de loonquote (zie verder). Het nominale aandeel van de bedrijfsinvesteringen in het bbp stabiliseert zich net onder 14 % in 2008⁸ en benadert daarmee het hoge peil van 2000 (14,3 %).

FIGUUR 8 Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector

Bron: INR, FPB

- (7) In vergelijking met de najaarsenquête 2006, is het groeicijfer neerwaarts bijgesteld, maar ditmaal minder dan gebruikelijk. Toch leert de ervaring dat de gerealiseerde investeringsgroei meestal lager uitkomt dan de inschatting in de investeringsenquête van het voorjaar.
- (8) De investeringsquote in figuur 8 wordt berekend op basis van de totale bedrijfsinvesteringen (d.i. inclusief aankopen van overheidsgebouwen). Van 2001 tot 2007 werden meer overheidsgebouwen verkocht dan voorheen, wat een opwaartse invloed had op de investeringsquote van gemiddeld 1 procentpunt. Voor 2008 worden op dat vlak geen belangrijke transacties verwacht waardoor de investeringsquote een 'normaal' niveau hervindt.

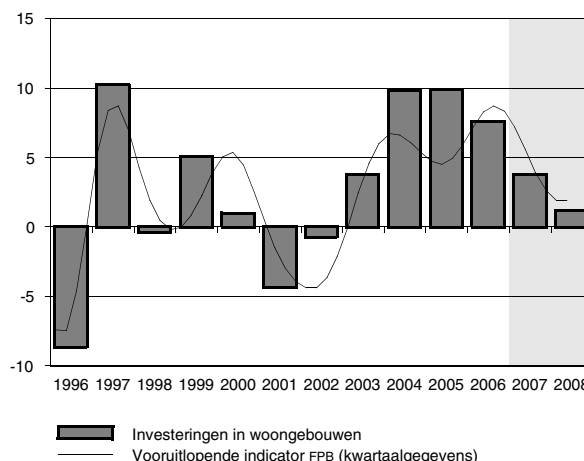
De investeringen in woningbouw draaiden de voorbije vier jaar op volle toeren. In 2004 en 2005 bedroeg de volumegroei telkens bijna 10 %. Gezien de ongunstige koopkrachtontwikkeling in beide jaren, zijn dat indrukwekkende groeicijfers. Ook in 2006 verloren de gezinsinvesteringen nauwelijks aan dynamiek, met een toename van 7,6 %. De overige determinanten verliepen evenwel gunstig.

Vooreerst bereikte de hypothecaire rente een historisch laag niveau. Daarnaast herstelde het consumentenvertrouwen na het dieptepunt van begin 2003 en kan een inhaaleffect hebben gespeeld, gezien de zwakke investeringsactiviteit in de jaren 2000-2002. Mogelijk werd de bouwactiviteit ook in de hand gewerkt door de repatriëring van particuliere spaargelden.

De woningbouw lijkt momenteel over haar hoogtepunt heen en zal ook volgend jaar de weerslag ondervinden van de recente toename van de hypothecaire rente en een bescheiden toename van het reëel beschikbaar gezinsinkomen. De vooruitlopende FPB-indicator voor de woningbouw, die o.m. rekening houdt met informatie uit de architectenenquête⁹ en met de hypothecaire kredietaanvragen, wijst eveneens op een omslagpunt begin 2007. De afgevlakte NBB-conjunctuurindicator van de bouwnijverheid geeft een gelijkaardige evolutie aan. Geholpen door de gunstige dynamiek in de loop van 2006, zou de woningbouw in 2007 op jaarbasis nog een groei van 3,8 % boeken, maar in 2008 valt de volumegroei van de gezinsinvesteringen duidelijk terug tot 1,2 %.

(9) Meer bepaald het volume van definitieve ontwerpen van woongebouwen en de vooruitzichten voor opdrachten.

FIGUUR 9 Investeringen in woongebouwen
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: INR, FPB

➤➤ Overheidsbestedingen

De overheidsconsumptie in volume bleef in 2006 stabiel. Aan de oorsprong van die nulgroei ligt vooral de volumedaling van de uitgaven voor gezondheidszorg (in 2005 werd voor die uitgaven reeds een ongewoon zwakke groei opgetekend). Samen met een daling van de netto-aankopen van goederen en diensten compenseerde dat de groei van de loonmassa van de overheid. Dit jaar zou de overheidsconsumptie toenemen met 2,4 % onder impuls van een meer trendmatig groeitempo van de uitgaven voor gezondheidszorg. In 2008 versnellen de uitgaven voor gezondheidszorg verder door een verschuiving (van de particuliere naar de overheidsconsumptie) van de verzekering van kleine risico's voor zelfstandigen, die de overheid vanaf dan op zich neemt. Daardoor neemt de overheidsconsumptie in volume toe met 2,5 %.

De overheidsinvesteringen daalden vorig jaar met 3,2 % in volume, zouden in 2007 verder terugvallen met 9,4 %, maar in 2008 opnieuw toenemen met 12,8 %. Het groeipad van de overheidsinvestering

gen wordt in 2006 en 2008 sterk beïnvloed door de verkoop van overheidsgebouwen¹⁰ aan de privésector. Als die niet worden meegerekend, dan namen de overheidsinvesteringen in 2006 toe met 5,9 % (in volume) en zouden ze in 2007 en 2008 verminderen met resp. 7,5 % en 1,5 %. Het groeiprofiel van 2006 en 2007 wordt grotendeels verklaard door de lokale besturen, die hun investeringsuitgaven doorgaans opdrijven in het vooruitzicht van gemeenteraadsverkiezingen (die laatst plaatsvonden in oktober 2006), om ze nadien terug te schroeven.

(10) De verkoop van overheidsgebouwen wordt in de nationale rekeningen in mindering gebracht van de overheidsinvesteringen. In 2006 lag de verkoop van overheidsgebouwen aanzienlijk hoger dan in 2005 (zie voetnoot bij de bedrijfsinvesteringen). In 2007 zou voor een gelijkaardig bedrag aan overheidsgebouwen worden verkocht als in 2006, zodat het groeicijfer van de overheidsinvesteringen daardoor weinig wordt beïnvloed. Voor 2008 zijn er nog geen belangrijke transacties gepland, wat een opwaarts effect heeft op het groeicijfer van de overheidsinvesteringen.

➤➤ Voorraadwijzigingen

De voorraadwijzigingen leverden vorig jaar een aanzienlijke bijdrage van 0,9 procentpunt tot de economische groei. Die sterk positieve bijdrage is vermoedelijk toe te schrijven aan de economische opleving, die doorgaans gepaard gaat met een versneling van de voorraadopbouw om onverwachte vraagtoenames te kunnen opvangen. Voor 2007 en

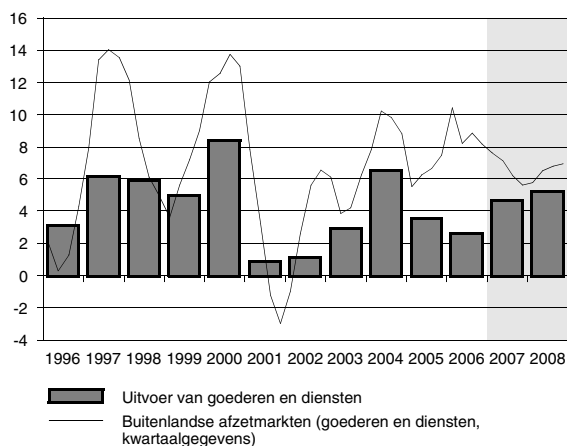
2008 wordt een nulbijdrage van de voorraadmutaties tot de economische groei vooropgesteld. Door de voorraadopbouw van het afgelopen jaar lijkt een nieuwe impuls in 2007 immers weinig waarschijnlijk, daar een stijgend aantal ondernemers zijn voorraadniveau te hoog vond in het vierde kwartaal van 2006 en het eerste kwartaal van 2007.

►► Uitvoer en invoer

De groei van de buitenlandse afzetmarkten van België, berekend op basis van de verwachte invoergroei van onze belangrijkste handelspartners, zou in de tweede helft van dit jaar licht hernemen en op jaarbasis uitkomen op 6,7 %, na 8,9 % in 2006. Die groeivertraging op jaarbasis is in lijn met die van de wereldhandel (van 9,1 % in 2006 tot 7,5 % in 2007). In 2008 zou de groei van de potentiële uitvoermarkten licht vertragen tot 6,5 %, vooral als gevolg van een minder sterke Europese economische groei.

Tussen december 2006 en september 2007 apprecieerde de effectieve wisselkoers voor België met 0,5 %, vooral als gevolg van het waardeverlies van de Amerikaanse dollar en de meeste Aziatische munten (die de neiging hebben de evolutie van de USD te volgen) tegenover de euro. De termijnmarktnoteringen van eind september duiden op een verdere appreciatie van de euro tegenover de meeste munten tot eind 2008. Bijgevolg zou de gemiddelde toename van de effectieve wisselkoers in 0,8 % bedragen in 2007 en 0,7 % in 2008. Tijdens de projectieperiode zal de wisselkoersevolutie dus wegen op de prijscompetitiviteit van de Belgische uitvoerders.

FIGUUR 10 Uitvoer van goederen en diensten
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: CPB, INR, FPB

Vorig jaar bleef de Belgische uitvoergroei (2,6 %) sterk achter op de toename van de buitenlandse afzetmarkten (8,9 %), wat resulteerde in een markant verlies aan marktaandeel. Het jaarcijfer voor de uitvoer werd evenwel aanzienlijk neerwaarts beïnvloed door een zeer zwak jaarbegin. Aangezien die evolutie zich niet herhaalt, zou de uitvoergroei

in 2007 sterker toenemen (4,7 %) dan vorig jaar, ondanks de minder krachtige ontwikkeling van de buitenlandse afzetmarkten. Op kwartaalbasis zou het verlies aan marktaandeel in de loop van 2008 geleidelijk oplopen als gevolg van de wisselkoersappreciatie, maar op jaarbasis zou de uitvoergroei verder aantrekken (5,2 %), dankzij een gunstig overloopeffect vanuit 2007. Hoewel de Belgische uitvoer daarmee terrein blijft verliezen op de buitenlandse afzetmarkten, zou het verlies in 2007 en 2008 nauwer aansluiten bij zijn historische trend.

In lijn met het aantrekken van de finale vraag (binnenlandse vraag plus uitvoer) zou de invoergroei dit jaar versnellen tot 5,3 % (na 2,7 % in 2006). In 2008 zou de groei van de finale vraag licht vertragen ten opzichte van 2007, omdat de vertraging van de binnenlandse vraag slechts gedeeltelijk gecompenseerd wordt door het aantrekken van de uitvoer. Desondanks zou de invoergroei volgend jaar eveneens 5,3 % bedragen omdat de invoerintensiteit van uitvoer hoger is dan die van de binnenlandse vraag.

Dankzij de aanzienlijke wisselkoersappreciatie stagneren de internationale prijzen zonder energie uitgedrukt in euro in beide projectiejaren. De Belgische invoerprijzen namen in 2006 nog toe met 4 %, maar doordat de olieprijs in euro zich stabiliseert in 2007 en slechts licht zouden toenemen in 2008, blijft de invoerprijsstijging in beide jaren beperkt (resp. 1,3 % en 1 %). De uitvoerprijzen zouden aantrekken met resp. 1,7 % en 0,8 %. Daardoor verbetert de ruilvoet in 2007 (+0,5 %) en gaat hij licht achteruit in 2008 (-0,2 %).

In 2007 overstijgt de invoergroei de uitvoergroei en levert zo een negatieve bijdrage tot de economische groei (-0,4 procentpunt). Volgend jaar groeien in- en uitvoer in ongeveer dezelfde mate en bedraagt de bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei 0,1 procentpunt.

Door de continue toename van de olieprijs verslechterde het saldo op de lopende rekening aanzienlijk tussen 2002 en 2005. In beide projectiejaren zou het saldo, net als in 2006, met 0,1 % van het bbp terugvallen en zo uitkomen op 2,2 % van het bbp in 2008. In 2007 wordt de daling van het netto-uitvoervolume deels gecompenseerd door de gunstige ruilvoetontwikkeling, terwijl de geringe toename van de netto-uitvoer in 2008 wordt tenietgedaan door de kleine ruilvoetverslechtering.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

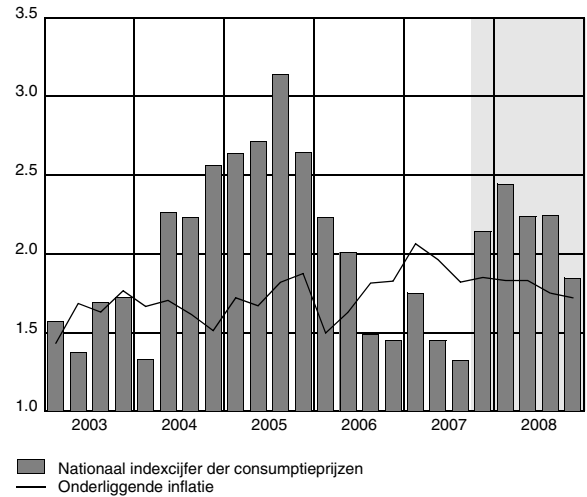
►► Binnenlands prijsverloop

In de afgelopen drie jaar oefende het prijsverloop van energieproducten opwaartse druk uit op de inflatie in België. In 2006 werd voor een vat Brentolie gemiddeld 65 dollar betaald, terwijl dat in 2004 slechts 38 dollar was. Tijdens die periode stegen de olieprijsen uitgedrukt in dollar gemiddeld met 31 % per jaar. Gelijktijdig apprecieerde de euro tegenover de dollar waardoor de olieprijsen uitgedrukt in euro minder sterk toenamen (met gemiddeld 27 % per jaar). Vooral door de evolutie van de Brentprijs kwam de gemiddelde jaarlijkse inflatie tijdens de periode 2004-2006 met 2,2 % een stuk hoger uit dan de onderliggende inflatie¹¹, die slechts 1,5 % bedroeg. Opvallend is ook dat de onderliggende inflatie tijdens die periode, ondanks de continue olieprijsstijging, zo goed als stabiel bleef. Dat wordt verklaard door de beperkte loonkostengroei en de dalende energie-intensiteit van het Belgische bbp, alsook door de toenemende internationale concurrentie die een neerwaartse druk uitoefent op het prijsverloop van niet-energetische ingevoerde producten.

Tijdens de eerste drie kwartalen van dit jaar noteerde de inflatie, gemeten als de jaar-op-jaartoe name van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP), een stuk lager dan de onderliggende inflatie omwille van twee redenen. Ten eerste kwamen de olieprijsen uitgedrukt in euro gemiddeld 7 % lager uit dan tijdens de eerste drie kwartalen van 2006. Die negatieve groei is uitsluitend te danken aan de appreciatie van de euro aangezien de Brentprijs in dollar een nulgroei kende. Ten tweede ondergingen de aardgasprijsen een uitgesproken daling waarvan het effect op de inflatie versterkt werd door een nieuwe registratiemethode voor de aardgasprijsen in het NICP. In het vierde kwartaal van dit jaar zou de inflatie fors aantrekken doordat de jaar-op-jaargroei van de olieprijsen in euro sterk positief wordt (gemiddeld 21 %).

(11) De onderliggende inflatie wordt berekend door het nationaal indexcijfer te zuiveren voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten. Worden daarom uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie: het effect van wijzigingen van btw, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting, alsook het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcoholhoudende dranken, vleesproducten en verse groenten en fruit.

FIGUUR 11 Inflatie: verloop op kwartaalbasis
Jaar-op-jaargroei

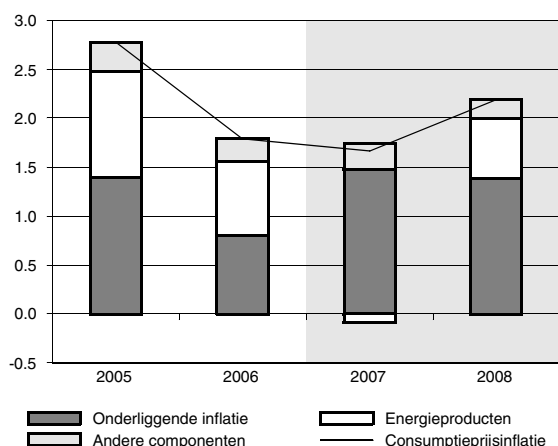

Bron: FOD Economie, FPB

Figuur 12 toont dat de consumptieprijsinflatie licht zou vertragen van 1,8 % in 2006 tot 1,7 % in 2007 omdat de sterkere bijdrage van de onderliggende inflatie meer dan gecompenseerd wordt door een licht negatieve bijdrage van de energieproducten. Die negatieve bijdrage is uitsluitend te danken aan de evolutie van de aardgasprijsen. De prijs van de andere energieproducten zou zich, net zoals de Brentprijs in euro, stabiliseren t.o.v. 2006. Merk evenwel op dat de inflatie in 2006 sterk neerwaarts vertekend is doordat bij de berekening van het NICP een nieuwe korf van goederen en diensten gebruikt wordt sinds januari 2006. De deflator van de particuliere consumptie, die hierdoor niet beïnvloed wordt, groeide immers met 2,5 % vorig jaar. Aangezien het groeiverschil tussen het NICP en de deflator van de particuliere consumptie zich bijna volledig in de onderliggende inflatie weerspiegelt, is de toename van de onderliggende inflatie in 2007 grotendeels kunstmatig¹². De bijdrage van de 'andere componenten' tot de inflatie zou licht toenemen door de forse verhoging van de accijnzen op tabak, die de prijs van tabaksproducten begin 2007 met ongeveer 10 % deed toenemen.

(12) De onderliggende inflatie in figuur 11 werd gecorrigeerd voor die vertekening.

FIGUUR 12 Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen
Bijdrage (in %) tot de consumptieprijsinflatie

Bron: FOD Economie, FPB

In 2008 zou de onderliggende inflatie licht verzwakken tegenover 2007 doordat de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro voor België de invoerprijzen drukt. De inflatie zou echter aantrekken tot 2,2 % door de fors hogere bijdrage van de

energieprijzen. De bijdrage van de energieproducten wordt in belangrijke mate gedragen door de toename van de aardgasprijzen die sterker zouden stijgen dan kan verwacht worden op basis van de noteringen op de termijnmarkten. Enkele gasleveranciers stelden immers tijdens de afgelopen maanden een bijkomende verhoging van hun prijzen in het vooruitzicht. Voor een vat Brent zou volgend jaar gemiddeld 78 dollar betaald worden (11 % meer dan in 2007), maar in euro blijft de toename beperkt tot 7 % dankzij de appreciatie van de euro tegenover de dollar. De bijdrage van de 'andere componenten' zou volgend jaar afnemen omdat momenteel nog geen accijnsverhogingen op tabaksproducten gepland zijn.

De gezondheidsindex zou dit jaar en volgend jaar met respectievelijk 1,6 % en 2,2 % toenemen. De prijsevolutie op jaarbasis van de componenten die niet in rekening genomen worden bij de berekening van de gezondheidsindex (alcoholische dranken, tabaksproducten en motorbrandstoffen) wijkt nauwelijks af van de evolutie van het NICP. Bijgevolg kennen de gezondheidsindex en het NICP een gelijkwaardig verloop in 2007 en 2008.

➤➤ Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen

De spilindex voor de overheidssector werd het laatst overschreden in september 2006. Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de volgende overschrijding van de spilindex (die momenteel 106,22 bedraagt) plaatsvinden in januari 2008. Als gevolg daarvan zouden

de sociale uitkeringen in februari en de lonen en wedden van het overheids personeel in maart 2008 met 2 % aangepast worden aan de toegenomen levensduurte. In december 2008 zou de volgende spilindex (108,34) overschreden worden.

➤➤ Loonontwikkeling in de marktsector

Ontwikkeling van de loonkosten

Met een gecumuleerde groei van 4,9 % (2 % in 2005 en 2,9 % in 2006) overschreden de uurloonkosten de indicatieve groeinorm van 4,5 %, die in het ontwerp van sociaal akkoord voor de periode 2005-2006 werd vooropgesteld. Dat heeft zowel te maken met een sterkere toename van de reële brutolonen (1,6 %) dan vooropgesteld werd in de loonnorm (1,2 %), als met de loonindexering die hoger uitviel (4 %) dan in januari 2005 verwacht werd (3,3 %). De daling van de impliciete werkgeversbijdragevoet in ruime zin¹³ zorgde er evenwel voor dat de nominale uurloonkosten minder sterk toenamen dan de nominale bruto-uurlonen.

Sinds 1997 vindt de loonvorming in de privé-sector in België plaats in het kader van de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Die wet heeft tot doel de Belgische loonontwikkeling af te stemmen op het gemiddelde verloop in de drie buurlanden. In toepassing van die wet werd het ontwerp van sociaal akkoord voor de periode 2007-2008 goedgekeurd door de sociale partners in februari 2007. Daarin wordt een gecumuleerde uurloonkostenstijging van 5 % voor beide jaren vooropgesteld als norm voor de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak. Bij de bepaling van die norm werd een gecumuleerde toename van de gezondheidsindex van 3,9 % voorzien, wat een groei van 1,1 % van de brutolonen per uur vóór indexering impliceert. In deze vooruitzichten wordt verondersteld dat zich dat vertaalt in een toename van de reële bruto-uurloon van 0,5 % in 2007 en 0,6 % in 2008.

(13) D.w.z. de werkgeversbijdragen betaald aan de sociale zekerheid en de federale overheid, de fictieve bijdragen en de extra-legale bijdragen (betaald aan de verzekeringssector), uitgedrukt in procent van de brutoloonmassa.

Hoewel de olieprijs sinds begin 2007 sterker zijn toegenomen dan verwacht, werd de invloed daarvan op de gezondheidsindex geneutraliseerd door o.a. de sterker dan verwachte appreciatie van de euro (cf. supra). Op basis van de beschikbare informatie eind september zou de (gecumuleerde) loonindexering in de marktsector in de periode 2007-2008 0,1 procentpunt lager uitkomen dan voorzien in de loonnorm. De gecumuleerde groei van de nominale bruto-uurlonen zou 4,9 % bedragen.

De invloed van de werkgeversbijdragen op de evolutie van de uurloonkosten zou in de jaren 2007 en 2008 eerder gering uitvallen. De werkgeversbijdra-

gen betaald aan de sociale zekerheid zouden ongeveer even snel groeien als de brutolonen. De extralegale bijdragen zouden echter licht sneller toenemen dan de brutolonen, maar de invloed daarvan op de uurloonkostenstijging zou meer dan gecompenseerd worden door de fictieve bijdragen die in beide jaren (gecumuleerd) nagenoeg stabiel blijven. Als gevolg daarvan zou de gecumuleerde groei van de nominale uurloonkosten in 2007-2008 (4,8 %) 0,1 procentpunt lager uitkomen dan de toename van de nominale bruto-uurlonen.

TABEL 1 Opbouw van de loonkosten in de marktsector

Bijdragen in procentpunt aan de groei van de nominale uurloonkosten

	2005	2006	2007	2008
Loonnorm				
Groei nominale uurloonkosten		4,5		5,0
a. Indexering		3,3		3,9
b. Bruto-uurloonstijging vóór indexering ^a		1,2		1,1
Realisaties / vooruitzichten				
Groei nominale uurloonkosten	2,0	2,9	2,1	2,7
a. Indexering	2,1	1,8	1,7	2,1
b. Bruto-uurloonstijging vóór indexering ^a	0,4	1,1	0,5	0,6
c. Totale werkgeversbijdragen ^b	-0,5	0,0	-0,1	0,0

a. Reële conventionele loonstijgingen plus loondrift.

b. Wettelijke, extralegale en fictieve werkgeversbijdragen.

Werkgeversbijdrageverminderingen, loonsubsidies en werkbonus

Terwijl de invoering van de jongeren- en ouderenbonus nog voor aanzienlijke versterkingen van de werkgeversbijdrageverminderingen in 2006 en 2007 zorgt, stagneren die in 2008. Reeds in 2007 dragen de loonsubsidies voor 70 % bij aan de bijkomende loonlastenverlagingen; in 2008 zijn zij zelfs nagenoeg de enige bron van loonlastenverlagingen voor de ondernemingen. In 2007 zijn de versterking van de maatregelen 'overuren, nacht- en ploegenwerk' (40 %) en het groter gebruik van de diensten-

cheques (35 %) de belangrijkste bronnen van bijkomende loon-subsidies. In 2008 komt de algemene korting op de doorstorting van de bedrijfsvoorheffing (in-gevoerd in 2007) op kruissnelheid en wordt daardoor de belangrijkste bron van loonsubsidies (bijna 60 %). Louter als gevolg van de stijging van de betrokken brutoloonmassa zijn de de maatregelen 'overuren, nacht- en ploegenwerk' de tweede belangrijkste bron van loonsubsidies (25 %).

TABEL 2 Ex ante loonlastenverlagingen voor de ondernemingen en de gezinnen (1999-2008, mln. euro)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Werkgeversbijdrageverminderingen	1518	2589	2976	3029	3170	3784	4254	4419	4602	4611
Loonsubsidies	210	453	545	516	659	833	1139	1720	2297	2619
Totaal ten gunste van werkgevers	1728	3041	3521	3545	3829	4617	5393	6139	6899	7230
Werknemersbijdrageverminderingen	0	81	99	90	154	159	258	610	660	645

De werknemersbijdrageverminderingen voor de laagverdieners zullen in 2008 licht afnemen met 15 miljoen euro omdat de verhoging van de loongrenzen van de werkbonus de gemiddelde loonstijging

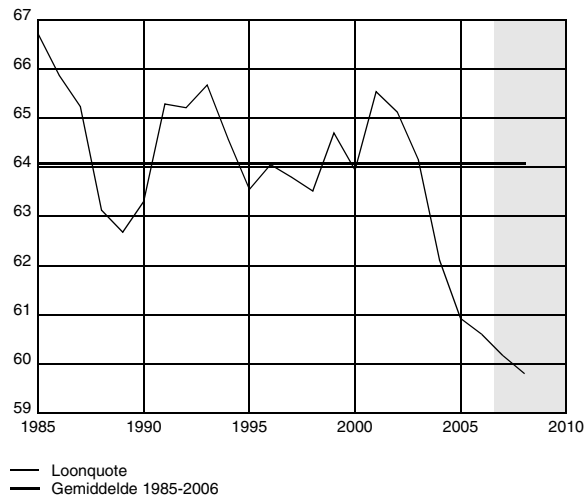
van de laagverdieners onvoldoende zal compenseren, waardoor de gevoelige versterking van de modaliteiten in 2007 afgezwakt wordt.

Ontwikkeling van de loonquote

De loonquote¹⁴ daalt aanzienlijk in de periode 2002-2008 door de sterkere groei van de productiviteit dan van de uurloonkosten vóór indexering en door het achterblijven van de loonindexering op de groei van de deflator van de toegevoegde waarde. Het aandeel van het arbeidsinkomen in de toegevoegde waarde valt daardoor terug van 65,5 % in 2001 tot 59,8 % in 2008, ruim onder het gemiddelde van de periode 1985-2006.

(14) Hier berekend als het aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de institutionele sector van de ondernemingen.

FIGUUR 13 Ontwikkeling van de loonquote
In procent van de toegevoegde waarde,
sector van de ondernemingen

Bron: INR, FPB

4. Arbeidsmarkt

De groei van de toegevoegde waarde in de marktsector klonk vorig jaar naar 3,1 %, het hoogste peil sinds het jaar 2000. Ook dit jaar blijft de marktsector nog sterk boven trend groeien (2,8 %). Die versnelling van de activiteit ging echter nauwelijks gepaard met een hogere productiviteitsgroei per uur: die nam vorig jaar toe van 1 % naar 1,3 %, maar valt dit jaar terug tot 0,9 %. De bruto-uurlonen voor indexering namen nochtans beduidend sterker toe in 2006 dan in 2005, maar zouden dit en volgend jaar een gematigd verloop kennen (zie hoofdstuk 3).

Dat betekent dat de recente groei in de marktsector relatief arbeidsintensief is: het arbeidsvolume (in uren) groeide met 1,8 % vorig jaar en zou dit jaar zelfs met 2 % groeien. Weliswaar valt over die twee jaar de toename van de hoofdelijke werkgelegenheid iets bescheidener uit, omdat de groeiversnelling gedeeltelijk werd opgevangen door een verlenging van de arbeidsduur. In 2005 daalde de gemiddelde arbeidsduur per hoofd in de marktsector nog met 0,25 %, vorig jaar werd echter een toename van dezelfde omvang opgetekend, terwijl dit jaar de gemiddelde arbeidsduur ongewijzigd zou blijven. Ook de hoofdelijke werkgelegenheid neemt in de marktsector dus sterker toe dit jaar (groei met 2 %) dan vorig jaar (1,6 %).

Daarbij valt enerzijds de toename op van het aantal zelfstandigen¹⁵. Hun aantal daalde voortdurend tijdens de periode 1997-2004 (gecumuleerd met 31 400 personen), maar nam daarna op twee jaar tijd met 15 600 personen toe. Dit jaar zou op basis van het tot dusver beschikbare kwartaalprofiel de stijging zelfs 9 900 personen op jaarbasis bedragen. De trendomkeer in de evolutie van het aantal zelfstandigen is duidelijk zichtbaar in de bouwrijverheid en in de handel en horeca, en gebeurt mede onder invloed van het stijgende aantal ingezetenen uit de nieuw toegetreden Europese lidstaten dat zich in België vestigt onder dat statuut.

Anderzijds wordt de toename van de loontrekende werkgelegenheid in de marktsector fors ondersteund door de sterke uitbreiding van het aantal personen dat aan de slag kan via het 'dienstenchequeprogramma', dat in 2003 werd opgestart. In jaargemiddelde cijfers werkten vorig jaar al 35 500 personen in het kader van dat programma; dit jaar zou hun aantal zelfs verder stijgen tot 54 300 personen. De toename van de dienstenchequewerkgelegenheid heeft een temperend effect op de evolutie van zowel de productiviteit als de brutolonen per hoofd in de marktsector. Het brutoloon per persoon in de dienstenchequebedrijven bedraagt immers nog geen derde van het gemiddelde brutoloon in de gehele marktsector.

In de loop van dit jaar en gedurende volgend jaar boet de groei van de activiteit in de marktsector geleidelijk aan kracht in; in jaargemiddelden valt de groei van de toegevoegde waarde volgend jaar dan ook terug tot 2,3 %. Omdat bovendien de toename van de (laagproductieve) dienstencheque-arbeid sterk zou afvlakken, loopt de groei van de arbeidsproductiviteit per uur licht op tot 1,2 %. De groei van het arbeidsvolume verliest dus duidelijk aan dynamiek. Kwartaal-op-kwartaal bedroeg die groei gemiddeld nog 0,5 % tijdens de eerste jaarhelft van 2007 en nagenoeg 0,4 % tijdens de tweede jaarhelft; volgend jaar gemiddeld nog slechts 0,2 % per kwartaal. Bij een trendmatig licht afnemende gemiddelde arbeidsduur (-0,15 %), vertraagt de groei van de werkgelegenheid in de marktsector tot 1,2 %.

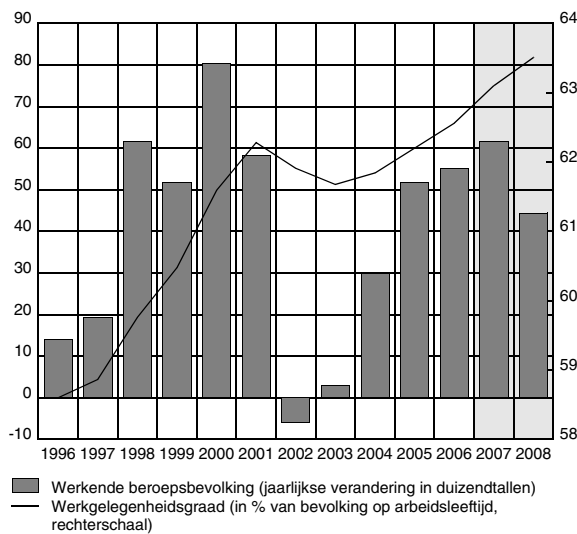
De werkgelegenheid bij de overheid nam vorig jaar met 3 200 personen toe, de minst sterke stijging sinds 1997, en beduidend minder sterk ook in vergelijking met de erg forse groei in 2005 (plus 9 900 personen). Die zwakkere toename zou zich zowel hebben voorgedaan in de lagere overheidsadministratie als in het onderwijs, twee van de groeisectoren bij uitstek tijdens de afgelopen tien jaar¹⁶. Ook dit jaar en volgend jaar zou de werkgelegenheidscreatie (respectievelijk 2 100 en 1 400 personen) bescheiden uitvallen in vergelijking met de periode 1997-2005.

Ten slotte mag men ervan uitgaan dat de sterke toename van de dienstenchequewerkgelegenheid gedeeltelijk gepaard gaat met een verlies aan werkgelegenheid elders. Dat substitutie-effect speelt gedeeltelijk binnen de marktsector zelf, waar een geleidelijke vermindering van de PWA-werkgelegenheid vastgesteld wordt. De dienstencheque-activiteiten concurreren echter voornamelijk met zwartwerk in de niet-marktsector, dat door de gezinnen voor eigen rekening wordt ingezet. In hoeverre de uitbreiding van de dienstencheque-activiteiten gebaseerd is op het witwassen van zwartwerk of eerder de vertaling is van een autonome toename in de globale vraag naar (door derden geleverde) huishoudelijke arbeid, is echter een moeilijk te beantwoorden vraag. De databronnen die een dergelijke evaluatie mogelijk zouden maken zijn - haast per definitie - zeer schaars. De toename van het totale aantal personen dat - betaalde - huishoudelijke diensten levert (via dienstencheques, via PWA-jobs of in het zwart) wordt met de nu beschikbare ramingsmethoden op 10 000 personen ingeschat voor het afgelopen jaar en op 8 000 personen dit jaar. Volgend jaar zou die stijging echter beperkt blijven tot 1 500 personen.

(16) Met enig voorbehoud omdat voor de lagere overheidsadministratie nog geen definitieve cijfers voor het recente verleden beschikbaar zijn.

(15) Inclusief helpers van zelfstandigen.

FIGUUR 14 Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad
Jaargemiddelden

Bron: INR, FOD Werkgelegenheid, FPB

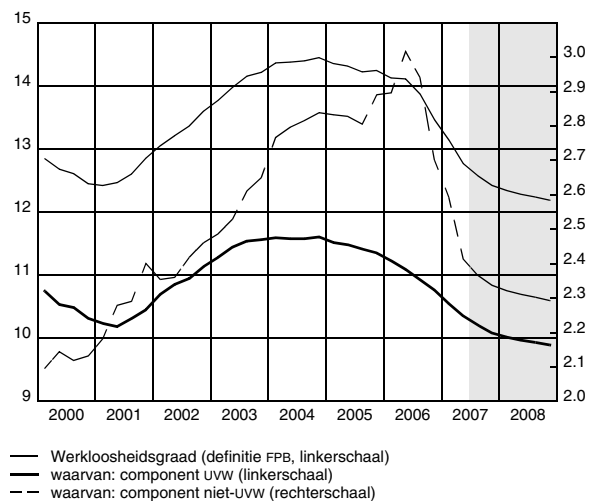
De totale werkende bevolking (marktwerkgelegenheid plus werkgelegenheid bij gezinnen en bij de overheid plus saldo grensarbeid) steeg dus zowel vorig jaar (toename met 55 200 personen) als dit jaar (toename met 61 600 personen) aanzienlijk, en zou, ondanks een zekere conjuncturele verzwakking, ook volgend jaar nog verder toenemen met 44 400 personen. De werkgelegenheidsgraad klimt bijgevolg van 62,2 % in 2005 naar 62,6 % in 2006 en zou verder stijgen naar 63,1 % in 2007 en 63,5 % in 2008.

Gecumuleerd over de periode 2004-2008 zou de toename van de werkende bevolking dan uitkomen op 242 800 personen. Voor vergelijkbare cijfers moet men al teruggrijpen naar de periodes van hoogconjunctuur op het einde van de jaren tachtig of tijdens de voorbije decenniumwisseling. Zo steeg tijdens de jaren 1997-2001 de werkende bevolking nog iets sterker (met 271 700 personen), periode die vervolgens echter abrupt afgebroken werd door de conjuncturele neergang van 2002-2003. De toename van de werkgelegenheidsgraad was toen (3,7 procentpunt gecumuleerd) weliswaar meer uitgesproken dan nu (toename van 1,8 procentpunt). De bevolking op arbeidleeftijd nam in die periode immers slechts toe met 40 000 personen, terwijl zij nu op vijf jaar tijd met 186 000 personen stijgt. Dat komt in de eerste plaats omdat minder sterk bevolkte cohorten die geboren werden tijdens de oorlogsjaren nu de leeftijd van 65 jaar bereiken. Bovendien ligt de inkomende migratie nu beduidend hoger dan toen.

Men moet er echter ook rekening mee houden dat tijdens de huidige periode de omvangrijke babyboomgeneraties opschuiven van (middelbare) leeftijdsklassen met hoge activiteitsgraden naar (oudere) leeftijdsklassen met lage activiteitsgraden; dat heeft een drukkend effect op de evolutie van de globale activiteitsgraad. Die steeg nog met 2,6 pro-

centpunt in de periode 1997-2001, maar zou slechts toenemen met 0,6 procentpunt tijdens de periode 2004-2008, ondanks het feit dat vergelijkbare structurele factoren (stijgende participatiegraden bij vrouwen; de pensioenhervorming) aan het werk zijn in beide perioden. Daardoor neemt het arbeidsaanbod¹⁷ uiteindelijk minder sterk toe tijdens de periode 2004-2008 (met 175 400 personen) dan tijdens de periode 1997-2001 (met 205 900 personen).

FIGUUR 15 Ontwikkeling van de werkloosheidsgraad (definitie FPB)
Kwartaalgemiddelden, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden

Bron: RVA, FPB

De aanhoudende jobcreatie van de jongste jaren heeft tot en met de eerste jaarhelft van 2006 slechts gezorgd voor een beperkte daling van de werkloosheid (zie figuur 15). Vanaf het derde kwartaal van vorig jaar is de werkloosheid echter gevoelig beginnen afnemen. Weliswaar is tijdens die periode ook de jobcreatie versneld, maar niet in die mate dat zij a priori een dergelijke daling van de werkloosheid zou wettigen. Eén en ander betekent dat sinds een jaar de (gemeten) toename van het arbeidsaanbod drastisch is teruggevallen. In jaargemiddelden is de werkloosheid gedaald met 15 000 personen in 2006, terwijl dit jaar de daling liefst 57 800 personen zou bedragen, mede dankzij de bijzonder sterke afname tijdens het tweede semester van afgelopen jaar. De werkloosheidsgraad zakt daarmee van 14,2 % in 2005 naar 13,8 % in 2006 en naar 12,7 % dit jaar. De beroepsbevolking nam nog toe met 40 200 personen vorig jaar, maar zou in die omstandigheden dit jaar slechts toenemen met 3 800 personen. De activiteitsgraad nam vorig jaar nog licht toe (van 72,5 % naar 72,6 %), maar zou dit jaar terugvallen naar 72,3 %.

(17) In hetgeen volgt worden beroepsbevolking (i.e. het arbeidsaanbod) en werkloosheid gemeten volgens concept Federaal Planbureau, een ruime administratieve definitie, die eveneens de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen bevat.

Die plotse vertraging van de groei van het arbeidsaanbod verrast omdat de evolutie van het arbeidsaanbod traditioneel gedomineerd wordt door structurele, weinig conjunctuurgebonden factoren. Dat zou dus kunnen wijzen op incoherenties in de ramingen voor de recente werkgelegenheid- en werkloosheidsevoluties. Wat de werkgelegenheid betreft, werd eerder al de onzekerheid aangehaald m.b.t. het netto-effect van de dienstenchequewerkgelegenheid en m.b.t. de inschatting van de evolutie van zwartwerk in het algemeen. Een tweede moeilijk in te schatten factor betreft de impact van de uitbreiding van de Europese Unie, die zowel tot uiting kan komen via een toename van de werkgelegenheid in de internationale instellingen in Brussel als via een toename van de inkomende arbeidsmigratie vanuit de nieuwe lidstaten.

Wat de werkloosheid betreft, kan verwezen worden naar de meetproblemen in de administratieve cijfers voor niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) na de veranderingen in de regionale ramingsmethoden ten gevolge van de afschaffing van de stempelcontrole in januari 2006. Ter illustratie wordt in bovenstaande grafiek de administratieve werkloosheidsgraad volgens concept FPB opgesplitst in twee deelgraden: een component 'uitkeringsgerechtigde volledig werklozen' (UVW's, grosso modo 80 % van het totaal) en een component 'overige' (jongeren in wachtperiode, vrij ingeschreven werkzoekenden,...). De werkloosheid volgens concept FPB wordt traditioneel opgebouwd aan de hand van de regionale cijfers voor NWWZ, die sinds 2006 niet langer

een onderscheid maken tussen uitkeringsgerechtigden en overige werkzoekenden. De evolutie sinds 2006 van de UVW-component kan echter geraamd worden op basis van RVA-uitkeringsstatistieken, die niet beïnvloed worden door de afschaffing van de stempelcontrole. Uit de grafiek blijkt dat de recente daling van de werkloosheidsgraad volgens concept FPB veel sterker is dan de daling van de UVW-component. Dat impliceert ofwel een wel erg forse daling van de (kwantitatief minder belangrijke) niet-UVW-component (zie grafiek) ofwel een (tijdelijke) overschatting van de daling van het aantal NWWZ ten gevolge van de verandering in ramingsmethoden.

Bij het opstellen van de economische begroting werd ervan uitgegaan dat vanaf het vierde kwartaal van dit jaar de evolutie van de beroepsbevolking terug zou aansluiten bij wat verwacht kan worden op basis van de onderliggende socio-demografische ontwikkelingen. Met een dergelijk kwartaalprofiel neemt de beroepsbevolking volgend jaar (in jaargemiddelden) toe met 24 000 personen, maar blijft de activiteitsgraad stabiel op 72,3 %. Rekening houdend met een iets minder sterke toename van de werkende bevolking dan dit jaar, vertraagt de afname van de werkloosheid dan tot 20 400 personen, zodat de werkloosheidsgraad volgens concept FPB zakt naar 12,2 %. De 'geharmoniseerde' werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt voor België (gebaseerd op de NIS-enquête naar de arbeidskrachten) daalt dit jaar van 8,2 % naar 7,5 % en zou volgend jaar verder afnemen tot 7,2 %.

➤➤ Bijlage

Tabel A.	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Tabel B.3.	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4.	Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Tabel B.5.	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5.bis	Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Tabel B.6.	Rekening van de particulieren
Tabel B.7.	Reëel beschikbaar inkomen van particulieren
Tabel B.8.	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9.	Verrichtingen met het buitenland

Tabel A. Internationale omgeving en financiële indicatoren*Groeivoeten - tenzij anders vermeld*

	2005	2006	2007	2008
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	6.5	8.9	6.7	6.5
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	-0.5	0.1	0.8	0.7
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	124.3	125.5	136.1	141.3
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	-0.3	1.1	-0.1	-0.1
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	54.4	65.2	70.2	77.9
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (EURIBOR, 3 maanden) (2)	2.2	3.1	4.2	4.3
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	3.4	3.8	4.3	4.3
Rentevoeten België (peil)				
Korte rente (interbancair tarief, 3 maanden)	2.2	3.1	4.2	4.3
Lange rente (OLO, 10 jaar)	3.4	3.8	4.3	4.3

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van het eurogebied

Tabel B.1. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen*Miljarden euro*

	2005	2006	2007	2008
Consumptieve bestedingen van de particulieren	158.95	166.25	173.76	180.87
Consumptieve bestedingen van de overheid	68.73	70.77	74.30	77.95
Bruto vaste kapitaalvorming	61.35	65.69	70.71	73.99
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	39.82	42.01	46.42	48.20
b. Overheidsinvesteringen	5.33	5.32	4.83	5.55
c. Investeringen in woongebouwen	16.20	18.35	19.45	20.24
Voorraadwijziging	1.73	3.83	2.57	2.55
Totaal van de nationale bestedingen	290.75	306.54	321.34	335.36
Uitvoer van goederen en diensten	261.63	277.64	295.60	313.67
Invoer van goederen en diensten	250.42	267.56	285.31	303.53
Bruto binnenlands product	301.97	316.62	331.63	345.50
Bruto nationaal inkomen	303.64	320.49	335.64	349.65

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume*Groeivoeten*

	2005	2006	2007	2008
Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.3	2.0	2.5	1.7
Consumptieve bestedingen van de overheid	-0.2	0.0	2.4	2.5
Bruto vaste kapitaalvorming	6.7	4.2	5.9	2.3
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	4.7	3.9	8.8	1.6
b. Overheidsinvesteringen	13.0	-3.2	-9.4	12.8
c. Investerings in woongebouwen	9.9	7.6	3.8	1.2
Voorraadwijziging (2)	0.0	0.9	-0.0	-0.0
Totaal van de nationale bestedingen	2.1	3.0	3.2	2.0
Uitvoer van goederen en diensten	3.6	2.6	4.6	5.2
Invoer van goederen en diensten	4.2	2.7	5.3	5.3
Netto-uitvoer (2)	-0.3	-0.0	-0.4	0.1
Bruto binnenlands product	1.7	2.8	2.7	2.1
Reëel bruto binnenlands inkomen	1.5	2.4	3.1	1.9
Reëel bruto nationaal inkomen	1.1	3.1	3.1	1.9

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3. Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën*Groeivoeten*

	2005	2006	2007	2008
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2.8	2.5	1.9	2.3
Consumptieve bestedingen van de overheid	4.3	3.0	2.5	2.3
Bruto vaste kapitaalvorming	1.3	2.7	1.6	2.3
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	0.5	1.6	1.6	2.2
b. Overheidsinvesteringen	1.0	3.1	0.2	1.8
c. Investerings in woongebouwen	3.3	5.3	2.1	2.8
Totaal van de nationale bestedingen	2.7	2.4	1.6	2.3
Uitvoer van goederen en diensten	4.1	3.4	1.7	0.8
Invoer van goederen en diensten	4.4	4.0	1.3	1.0
Ruilvoet	-0.3	-0.5	0.5	-0.2
Bruto binnenlands product	2.5	2.0	2.0	2.1
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	3.4	2.9	1.7	1.6
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	1.4	1.1	1.1	1.1
(a1) Loonkosten per product	0.4	0.4	0.3	0.4
(a2) Netto indirecte belastingen per product	-0.0	0.2	-0.1	0.1
(a3) Winstmarges per product (2)	1.0	0.4	0.8	0.6
(b) Invoerkosten	2.0	1.8	0.6	0.5

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4. Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten*Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld*

	2005	2006	2007	2008
<i>Loontrekkenden in de marktsector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	2.0	2.9	2.1	2.7
Loonkost per persoon	1.5	3.1	2.1	2.5
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	2.5	3.0	2.2	2.7
Brutoloon per persoon	2.0	3.2	2.2	2.5
Indexering	2.1	1.8	1.7	2.1
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	0.4	1.1	0.5	0.6
Brutoloon per persoon voor indexering	-0.1	1.4	0.5	0.4
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	0.9	1.9	2.1	1.2
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	1.4	1.7	2.1	1.3
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (1)	2.9	4.8	4.3	3.8
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	3.4	5.0	4.4	3.9
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (1)	33.7	33.5	33.4	33.4
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (2)	24.8	24.8	24.8	24.8
Werknemersbijdragen (3)	10.7	10.3	10.2	10.3
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.8	1.8	1.7	2.2
Inflatie: gezondheidsindex	2.2	1.8	1.6	2.2
Indexering lonen en wedden overheidssector	2.3	1.7	1.8	1.5
Indexering sociale prestaties	2.3	1.7	1.5	1.8
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in volume	2.1	3.1	2.8	2.3
Arbeidsvolume (in aantal uren)	1.1	1.8	2.0	1.1
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	1.0	1.3	0.9	1.2

(1) Inclusief fictieve, extra-legale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid

(2) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid

(3) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen

Tabel B.5. Situatie op de arbeidsmarkt*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	2005	2006	2007	2008
I Totale bevolking (II+III)	10478.6	10522.2	10543.8	10564.9
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6878.9	6927.5	6965.4	6990.8
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5489.6	5493.0	5510.8	5507.9
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4989.0	5029.3	5033.0	5057.0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4225.4	4278.1	4339.4	4383.7
(a) Loon- en weddetrekkenden	2744.2	2785.9	2835.2	2872.8
(b) Zelfstandigen	687.3	695.1	705.0	710.2
(c) Overheidsadministratie	793.8	797.1	799.2	800.6
V. Grensarbeid (saldo)	53.3	55.8	56.0	56.2
VI. Werkloosheid (concept FPB)	710.4	695.4	637.6	617.2
(a) Niet-werkende werkzoekenden (1)	584.7	579.2	529.8	516.9
(b) Oudere niet-werkzoekende uvw's (2)	125.7	116.2	107.8	100.3
Werkloosheidsgraad (VI/III)	14.2	13.8	12.7	12.2
Activiteitsgraad (III/I.bis)	72.5	72.6	72.3	72.3
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	62.2	62.6	63.1	63.5
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard)	8.4	8.2	7.5	7.2

(1) Exclusief PWA werkgelegenheid

(2) Stat Info definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5.bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	2005	2006	2007	2008
I. Totale bevolking (II+III)	10478.6	10522.2	10543.8	10564.9
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6878.9	6927.5	6965.4	6990.8
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5489.6	5493.0	5510.8	5507.9
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	180.4	186.5	191.6	193.8
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	7.0	9.2	10.9	12.5
- Vrijgestelden om reden van studies	19.2	20.2	21.9	23.8
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	29.0	28.8	27.9	27.0
- Conventioneel voltijds brugpensioen	109.0	111.1	113.6	113.0
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	16.2	17.2	17.3	17.5
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4989.0	5029.3	5033.0	5057.0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4225.4	4278.1	4339.4	4383.7
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	274.1	295.0	313.0	326.4
- Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	47.9	48.0	47.9	49.1
- Activering	58.9	63.6	69.2	72.5
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	12.9	10.3	8.3	6.6
** Herinschakelingsprogramma	0.0	0.0	0.0	0.0
** Plan 'activa'	39.6	45.6	50.5	53.0
** Herintegratie oudere werklozen	1.2	2.2	4.6	6.8
** Doorstromingsprogramma	5.1	5.5	5.8	6.0
** Eerste werkervaring	0.0	0.0	0.0	0.0
- Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	165.9	182.1	194.7	203.6
- Deelt. bruggepensioneerden	0.9	0.8	0.7	0.6
- Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0.6	0.5	0.5	0.6
V. Grensarbeid (saldo)	53.3	55.8	56.0	56.2
VI. Werkloosheid (concept FPB)	710.4	695.4	637.6	617.2
(a) Niet-werkende werkzoekenden (5)	584.7	579.2	529.8	516.9
(b) Oudere niet-werkzoekende uvw's (1)	125.7	116.2	107.8	100.3
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	31.1	30.6	29.5	28.5
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	34.4	32.4	30.0	30.5
p.m. uvw-wz (1)(6) - jaarlijkse verandering	2.5	-9.9	-28.5	-9.1

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

(5) Exclusief PWA werkgelegenheid

(6) Inclusief PVA-vrijgestelden

Tabel B.6. Rekening van de particulieren (1)

Miljarden euro

	2005	2006	2007	2008
I. Lopende transacties				
a. Middelen	269.75	280.44	291.84	302.74
1. Netto-exploitatietoerschoot	8.00	8.69	9.34	9.76
2. Gemengd inkomen	21.31	21.92	22.67	23.51
3. Beloning van werknemers	155.10	162.12	168.57	174.81
Brutolonen	115.66	120.98	125.64	130.15
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	30.31	31.60	33.11	34.36
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	9.13	9.54	9.83	10.30
4. Netto-inkomen uit vermogen	25.31	25.49	26.66	27.80
Ontvangen rente	12.05	12.25	12.69	12.95
Betaalde rente (-)	2.89	3.69	3.87	4.02
Winstuitkeringen	10.00	10.24	10.89	11.66
Overige	6.15	6.68	6.96	7.21
5. Sociale uitkeringen	55.88	57.95	60.02	62.18
6. Overige netto-inkomenoverdrachten	2.12	2.44	2.65	2.80
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	2.02	1.83	1.91	1.88
b. Bestedingen	257.81	266.91	278.94	290.16
1. Belastingen op inkomen en vermogen	40.10	39.99	41.94	43.54
2. Sociale premies, waarvan:	58.76	60.67	63.24	65.75
Werkelijke sociale premies	49.75	51.25	53.55	55.58
Toegerekende sociale premies	9.01	9.42	9.70	10.17
3. Consumptieve bestedingen	158.95	166.25	173.76	180.87
c. Nettobesparingen	11.94	13.53	12.89	12.58
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	0.76	0.61	0.68	0.68
b. Bestedingen	10.30	12.50	13.08	13.52
1. Bruto vaste kapitaalvorming	18.53	20.81	22.19	23.08
2. Afschrijvingen (-)	10.12	10.26	11.04	11.53
3. Vermogensheffingen	1.88	2.16	2.14	2.19
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0.10	-0.10	-0.10	-0.10
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0.18	-0.24	-0.24	-0.24
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0.29	0.13	0.12	0.12
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	2.40	1.63	0.49	-0.26
in % van het bbp	0.79	0.52	0.15	-0.07

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7. Reëel beschikbaar inkomen van particulieren (1)

<i>Groeivoeten</i>	2005	2006	2007	2008
Primair bruto-inkomen	-0.0	1.4	2.3	1.5
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	0.4	2.0	2.0	1.4
Ondernemingen	0.1	2.2	2.2	1.5
Overheid	1.4	1.1	1.7	1.0
Grensarbeiders	0.3	3.0	0.8	0.6
<i>b. Bruto-exploitatietoerschoot en inkomen zelfstandigen</i>	-0.0	1.1	3.4	1.7
Bruto-exploitatietoerschoot van particulieren	3.7	2.0	5.5	2.1
Gemengd inkomen van zelfstandigen	-3.0	0.4	1.5	1.4
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	-2.3	-1.7	2.6	1.9
Ontvangen rente	-4.0	-0.8	1.6	-0.3
Betaalde rente (-)	38.5	24.5	3.0	1.4
Winstuitkeringen	-0.2	-0.1	4.3	4.7
Secundaire inkomensverdeling				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	-0.1	1.6	1.8	1.3
Sociale uitkeringen	-0.2	1.2	1.6	1.3
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	-0.8	0.7	2.3	1.6
Werkelijke sociale premies	-0.5	0.5	2.5	1.5
Toegerekende sociale premies	-2.2	1.9	1.0	2.5
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	1.3	-2.7	2.9	1.5
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	-0.1	2.6	2.1	1.4

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8. Rekening van de ondernemingen

Miljarden euro

	2005	2006	2007	2008
I. Lopende transacties				
a. Middelen	34.65	39.82	42.84	44.37
1. Netto-exploitatietoerschoot	39.54	42.49	46.51	48.92
2. Sociale premies	9.81	9.94	10.26	10.35
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	5.22	5.34	5.65	5.85
Premies ten laste van de werknemers	2.13	2.07	2.15	1.97
Toegerekende sociale premies	2.47	2.53	2.45	2.53
3. Netto-inkomen uit vermogen	-15.52	-13.60	-14.47	-15.33
4. Overige netto-inkomenoverdrachten	0.82	0.98	0.54	0.43
b. Bestedingen	-.-	-.-	-.-	-.-
1. Belastingen op inkomen en vermogen	10.85	12.22	12.04	12.35
2. Sociale uitkeringen	8.32	8.65	8.52	8.55
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	5.22	5.48	5.88	5.91
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	3.10	3.18	2.65	2.64
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	2.02	1.83	1.92	1.89
4. Effectivering van indirecte belastingen	-.-	-.-	-.-	-.-
c. Nettobesparingen	13.46	17.11	20.36	21.58
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	2.62	2.82	3.39	3.37
b. Bestedingen	9.52	11.38	13.08	11.98
1. Bruto vaste kapitaalvorming	37.49	39.55	43.71	45.38
2. Afschrijvingen (-)	31.26	32.53	34.23	36.47
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0.37	0.16	0.15	0.15
4. Veranderingen in voorraden	1.82	3.92	2.67	2.65
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0.00	0.00	0.00	0.00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	1.10	0.28	0.78	0.28
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	6.56	8.55	10.67	12.96
in % van het bbp	2.17	2.70	3.22	3.75

Tabel B.9. Verrichtingen met het buitenland*Miljarden euro*

	2005	2006	2007	2008
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	259.99	274.95	292.83	311.21
1. Invoer van goederen en diensten	250.42	267.56	285.31	303.53
2. Beloning van werknemers	1.39	1.47	1.52	1.57
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	1.93	2.08	2.28	2.41
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	-1.04	1.19	1.43	1.58
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	2.97	2.82	2.87	2.93
6. Sociale premies	1.43	1.34	1.38	1.42
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.81	0.86	0.90	0.93
b. Middelen	268.98	285.34	303.52	321.82
1. Uitvoer van goederen en diensten	261.63	277.64	295.60	313.67
2. Beloning van werknemers	5.14	5.43	5.59	5.76
3. Subsidies	0.89	0.79	0.79	0.79
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0.16	0.14	0.16	0.17
5. Sociale premies	0.48	0.51	0.53	0.55
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.69	0.82	0.85	0.88
c. Saldo van lopende verrichtingen	9.00	10.39	10.69	10.60
II. Kapitaalverrichtingen	-0.19	0.51	0.21	0.19
1. Netto-kapitaaloverdrachten	0.03	0.04	0.13	0.10
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	0.22	-0.47	-0.08	-0.08
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-) van de nationale economie	8.80	10.90	10.91	10.79
in % van het bbp	2.91	3.44	3.29	3.12

Disponible en français

Verantwoordelijke uitgever: Henri Bogaert - Wettelijk Depot: D/2007/7433/29